

DA LI JE ROD NEOPHODAN?

Sredinom 1960-ih, pokret žena tek što se ponovo pokretao, nakon pedesetogodišnje pauze. Dogodio se spontani razvoj političkog mišljenja. Osetila sam ga, ali nisam znala da je to bio razvoj političkog mišljenja, mislila sam da samo nešto nije u redu sa mnom. Smatrala sam sebe feministkinjom: nije mi bilo jasno kako možete biti razumna žena, a da ne budete feministkinja; ali nikada nisam kročila van pozicije koju su nam osvojile Emelin Pankherst i Virdžinija Vulf.¹

Otprilike 1967, počela sam da osećam izvesnu nelagodu, potrebu da kročim malo dalje, možda, na svoju ruku. Htela sam da definišem i razumem značenje seksualnosti i značenje roda, u svom životu i našem društvu. Mnogo se toga nakupilo u podsvesnom – i ličnom i kolektivnom – koje se ili mora osvestiti ili će, u suprotnom, postati destruktivno. Bila je to ista potreba, mislim, koja je navela De Bovoar da napiše *Drugi pol*, i Fridan da napiše *Žensku mistiku*, i koja je istovremeno navela Kejt Milet i druge da napišu svoje knjige, i da stvore novi feminizam. No, ja nisam bila teoretičar, politički mislilac ili aktivista, niti sociolog. Ja sam bila i jesam spisateljica. Razmišljala sam stoga da napišem roman. Taj roman, *Leva ruka tame*, jeste zapis moje svesti, proces mog razmišljanja.

Sada, kada smo svi² prešli na nivo povišene svesti o ovim stvarima, možda bi moglo biti od interesa osvrnuti se na tu knjigu, videti šta je ona uradila, šta je pokušala da uradi, i šta je mogla da uradi, utoliko pre što je to „feministička“³ knjiga. (Dovolite da ponovim poslednju kvalifikaciju, još jednom. Činjenica je da prava tema knjige nije feminizam ili pol ili rod ili bilo šta te vrste; kako ja to vidim, to je knjiga o izdaji i vernosti. Zbog toga je jedna od njene dve dominantne grupe simbola iscrpna metafora zime, leda, snega, hladnoće: zimskog putovanja. Ostatak ove diskusije ticaće se samo polovine, manje polovine, knjige.)⁴

¹ Feminizam je nemerljivo, i mukotrpno, uvećao svoje osnove i ojačao svoju teoriju i praksu proteklih dvadeset godina; ali da li je iko zapravo napravio neki pomak nakon Virdžinije Vulf? Slika, koja implicira ideal „napretka“, nije ista ona koju bih ja sada koristila.

² Dobro, poprilično mnogo nas, u svakom slučaju.

³ Sklonite znake navoda, molim vas.

⁴ Ova napomena je prenaglašena; osećala sam se defanzivno i ogorčeno što su kritičari insistirali da pričaju samo o njenim „rodnim problemima“, kao da je to bio esej, a ne roman. „Činjenica je da prava tema knjige...“ Ovo je prazna priča. Otvorila sam Pandorinu kutiju i žestoko pokušavala da je zatvorim. „Činjenica je“, međutim, da postoje drugi aspekti knjige koji su povezani sa njenim polnim/rodnim aspektima prilično neodvojivo.

Odvija se na planeti po imenu Geten, čiji se ljudski stanovnici razlikuju od nas po svojoj polnoj fiziologiji. Umesto naše neprekidne seksualnosti, Getenjani imaju period parenja koji se zove *kemer*. Kada nisu u kemeru, oni su seksualno neaktivni i impotentni; takođe su i androgini. Posmatrač u knjizi opisuje ciklus:

U prvoj fazi kemera [...] osoba ostaje u potpunosti dvopolna. Rod i polna moć ne stiču se u izdvojenosti. [...] Seksualni nagon je, međutim, strahovito jak u toj fazi i drži na uzdi čitavu ličnost... Kada pojedinac nađe partnera u kemeru, dolazi do daljeg podsticanja hormonalnog lučenja (poglavito dodirom; mirisom?), sve dok se u jednom od partnera ne uspostavi potpuna muška ili ženska hormonalna prevaga. Genitalni organi postaju tada izbočeni ili uvučeni, već prema tome koji je pol prevagnuo, predigra uzima maha i drugi partner, podstaknut ovom promenom, preuzima suprotnu seksualnu ulogu. (Bez izuzetaka? [...]) [...] Normalne osobe nemaju nikavu predodređenost za jednu ili drugu seksualnu ulogu u kemeru; oni ne znaju da li će biti muškarci ili žene i u tom pogledu nemaju mogućnost izbora... Kulminaciona faza kemera [...] traje od dva do pet dana tokom kojih su seksualni nagon i sposobnost na vrhuncu. Ona se okončava prilično naglo, a u slučaju da nije došlo do začeća, osoba se vraća u fazu somera [...] i ceo ciklus počinje ponovo. Ako je partner imao žensku ulogu i zatrudneo, njegova hormonalna aktivnost se, razume se, nastavlja i ta osoba ostaje žensko [...] Sa prestankom dojenja žena se vraća u somer i ponovo postaje potpuno dvopolno biće. Ne dolazi do uspostavljanja nikakve fiziološke navike, tako da majka nekoliko dece može da bude i otac nekoliko dece.⁵

Zašto sam izmisnila ove neobične ljude? Ne samo da bi knjiga, na polovini, sadržala rečenicu „Kralj je bio trudan“ – iako priznajem da mi je ta rečenica draga. Ne, svakako ne, da bih Geten predložila kao model za čovečanstvo. Nisam pristalica genetske modifikacije ljudskog organizma – ne na našem trenutnom nivou razumevanja. Nisam predlagala getenjansku seksualnu postavku: koristila sam je. Ona je bila heuristički model, misaoni eksperiment. Fizičari se često bave misaonim eksperimentima. Ajnštajn ispalji svetlosni zrak kroz lift u pokretu, Šredinger stavi mačku u kutiju. Nema lifta, nema mačke, nema kutije. Eksperiment se izvodi, pitanje se postavlja, u umu. Ajnštajnov lift, Šredingerova mačka, moji Getenjani, jesu samo način razmišljanja. Oni su pitanja, ne odgovori; proces, ne stanje mirovanja. Jedna od ključnih funkcija naučne fantastike, mislim, jeste upravo ova vrsta postavljanja pitanja: obrtanje ustaljenih načina razmišljanja, metafore za ono za šta naš jezik nema još uvek reči, eksperimenti u mašti.

Subjekat mog eksperimenta, dakle, bilo je nešto ovako: Zbog naše vekovne društvene uslovijenosti, teško je videti jasno šta, pored čisto fiziološke forme i funkcije, zaista razlikuje muškarce i žene. Postoje li stvarne razlike u temperamentu, sposobnosti, talentu, mentalnom procesu, itd.? Ako postoje, koje su? Samo komparativna etnologija nudi, zasad, bilo kakav čvrst dokaz na tu temu, ali on je nepotpun i često protivurečan. Jedini tekući

⁵ Citat je preuzet iz prevoda Zorana Živkovića u izdanju „Solarisa“ iz 2003. godine. (Prim. prev.)

društveni eksperimenti koji su istinski relevantni su kibuci i kineske komune, ali oni su previše neubedljivi – i o njima je teško dobiti nepristrasne informacije. Kako otkriti? Pa, uvek možemo da stavimo mačku u kutiju. Možemo da pošaljemo izmišljenog, ali konvencionalnog, istina prilično uobraženog, mladića sa Zemlje u izmišljenu kulturu u kojoj ne postoje rodne uloge zbog toga što ne postoji apsolutno nikakva fiziološka polna diskriminacija. Uklonila sam rod da otkrijem šta ostaje. Šta god da je ostalo bilo bi, po svoj prilici, jednostavno ljudsko. Definisalo bi oblast koju dele i muškarci i žene.

I dalje mislim da je ovo bila odlična ideja. Ali, kao eksperiment, bila je traljava. Svi rezultati bili su neizvesni; kada bismo, neko drugi ili ja, ponovili eksperiment sedam godina kasnije, verovatno⁶ bi dao prilično drugačije rezultate. Naučno, ovo ne uživa veliki ugled. To je u redu; ja nisam naučnica. Ja igram igru u kojoj se pravila stalno menjaju.

Među ovim sumnjivim i neizvesnim rezultatima, postignutim dok sam mislila, i pisala, i mislila, o svojim izmišljenim ljudima, tri rezultata mi se čine prilično zanimljivim.

Prvo: odsustvo rata. Tokom trinaest hiljada godina zabeležene istorije Getena nije bilo rata. Čini se da su ljudi jednakо svadljivi, kompetetivni i agresivni kao i mi; imaju svađe, ubistva, atentate, zavade, pljačke i tako dalje. Ali nije bilo nijedne velike invazije nomadskih naroda, poput Mongola u Aziji ili belaca u Novom svetu: delom zato što su getenjanske populacije, čini se, stabilne u veličini, ne kreću se u velikim masama, niti brzo. Njihove migracije su spore, nijedna generacija ne ide mnogo daleko. Oni i nemaju nomadske narode, niti društva koja žive od širenja i agresije nad drugim zajednicama. Nisu ni formirali velike, hijerarhijski vođene nacije-države, celine koje se daju mobilisati a koje su ključni faktor modernog rata. Osnovna jedinica širom planete je grupa dve do osam hiljada ljudi koja se zove ognjište, struktura koja je zasnovana manje na ekonomskoj pogodnosti, a više na seksualnoj potrebi (mora biti drugih u kemeru u isto vreme), i samim tim je više plemenska nego urbana po prirodi, iako je presvučena i protkana naknadnim urbanim obrascem. Ognjište teži da bude komunalno, nezavisno i donekle introvertno. Rivalstva između ognjišta, kao i između pojedinaca, kanališu se u društveno odobren oblik agresije koji se zove šifgretor, konflikt bez fizičkog nasilja, koji podrazumeva nadmetanje, čuvanje i gubljenje obraza – konflikt koji je ritualizovan, stilizovan, kontrolisan. Kada šifgretor ne uspe, može biti fizičkog nasilja, ali ono ne postaje masovno nasilje, već ostaje ograničeno, lično. Aktivna grupa ostaje mala. Rasipajući trend jednako je jak kao i kohezivni. Istoriski gledano, kada su se ognjišta okupila u nacije iz ekonomskih razloga, čelijski obrazac je i dalje dominirao nad centralizovanim. Mogu da postoje i kralj i parlament, ali autoritet nije nametnut toliko uz pomoć sile koliko korišćenjem šifgetora i intrige, i bio je prihvaćen kao običaj, a da se nije pribeglo patrijarhalnim idejama božanskog prava, patriotske dužnosti, itd. Rituali i parade bili su daleko efektivniji agenti reda nego vojske i policije. Klasna struktura je bila fleksibilna i otvorena; vrednost društvene hijerarhije bila je manje ekomska nego estetska, i nije bilo ogromne razlike

⁶ Izbrisite reč „verovatno“ i napišite „sigurno“.

između bogatih i siromašnih. Nije bilo ropstva ni sluga. Niko nije posedovao nikoga. Ni je bilo pokretne imovine. Ekonomski organizacija je bila više komunistička ili sindikalna nego kapitalistička, i bila je retko visoko centralizovana.

Tokom romana, međutim, sve ovo se menja. Jedna od dve velike nacije ove planete postaje istinska nacija-država, sve sa patriotizmom i birokratijom. Dosegnula je državni kapitalizam i centralizaciju moći, autoritativnu vladu i tajnu policiju; i na ivici je da izazove „prvi svetski rat“.

Zašto sam pokazala prvu sliku i prikazala je u procesu promene u drugačiju? Nisam sigurna. Mislim da je to zato što sam pokušavala da prikažem balans – i delikatnost balansa. Za mene, „ženski princip“ je, ili je bar istorijski bio, u osnovi anarhijski. On ceni red bez prinude, vlada običajem, ne silom. Muški princip je taj koji uvodi red silom, koji gradi strukture moći, koji piše, sprovodi i krši zakone. Na Getenu, ova dva principa su u balansu: decentralizacija nasuprot centralizaciji, fleksibilnost nasuprot rigidnosti, kružnost protiv linearnosti. Ali, balans je nesigurno stanje, i u trenutku romana, balans koji je naginjao ka ženskom prevljuje se na drugu stranu.⁷

Drugo: odsustvo eksploracije. Getenjani ne siluju svoj svet. Oni su razvili visoku tehnologiju, tešku industriju, automobile, radio, eksplozive itd., ali to su učinili veoma sporo, upijajući svoju tehnologiju radije nego da puste da ih ona preplavi. Oni uopšte nemaju mit o Napretku. Njihov kalendar uvek zove trenutnu godinu Prvom godinom, i broje unazad i unapred od atle.

Pritom, čini se da je ono što sam ponovo tražila bio balans: energična linearost „muškog“, guranje napred do granica, logičnost koja ne poznaje granice – i kružnost „ženskog“, vrednovanje strpljenja, zrelosti, praktičnosti, podnošljivosti. Model za ovaj balans, naravno, postoji i na Zemlji: kineska civilizacija tokom prethodnih šest milenijuma. (Nisam znala kad sam napisala knjigu da se paralela proteže i do kalendarja; Kinezi istorijski nikad nisu imali linearni kalendarski sistem kao onaj koji počinje rođenjem Hrista.)⁸

⁷ Na samom začetku cele knjige, bila sam zainteresovana za pisanje romana o ljudima u društvu koje nikada nije imalo rat. To je bilo prvo. Androgini su bila druga. (Uzrok i posledica? Posledica i uzrok?) Sada bih napisala ovaj paragraf ovako: „„Ženski princip“ je istorijski anarhijski; to jest, anarhija se istorijski identificuje kao ženska. Sfera dodeljena ženi – „porodica“ na primer – jeste područje reda bez prinude, vladavina običajem, ne silom. Muškarci su sebi dodelili strukture društvene moći (i onim malobrojnim ženama koje primaju u njih pod muškim uslovima, poput kraljica, premijerki); muškarci vode ratove i sklapaju primirja, muškarci pišu, sprovode i krše zakone. Na Getenu, dva polariteta koja uviđamo kroz kulturološku uslovljenost kao muški i ženski nisu ni jedno, ni drugo, i oni su u balansu: konsenzus s vlašću, decentralizacija s centralizacijom, fleksibilnost s rigidnošću, kružnost s linearnošću, hijerarhija s mrežom. Ali to nije nepokretan balans, nema takvog nečeg u životu, i u trenutku romana, on se opasno klati.

⁸ Bolji model mogla bi biti neka od američkih kultura pre osvajanja, premda ne onih hijerarhijskih i imperijalističkih koje su prema našim hijerarhijskim i imperijalističkim standardima nazivani „visokim“. Problem sa kineskim modelom je taj što je njihova civilizacija institucionalizovala i praktikovala mušku dominaciju jednako duboko kao druge „visoke“ civilizacije. Ja sam mislila na taoistički ideal, ne na prak-

Treće: odsustvo seksualnosti kao neprekidnog društvenog faktora. Tokom četiri petine meseca, getenjanska seksualnost nema uopšte udela u njegovom društvenom životu (osim ukoliko je osoba trudna); preostalu petinu ona njime dominira u potpunosti. Tokom kemer-a, svako mora da ima partnera, to je imperativ. (Jeste li ikada živeli u malom stanu sa mačkom u teranju?) Getenjansko društvo potpuno prihvata ovaj imperativ. Kada Getenjanin mora da vodi ljubav, on vodi ljubav, i svi od njega i očekuju da to radi, i to odobravaju.⁹

Ali ipak, ljudska bića su ljudska bića, nisu mačke. Uprkos našoj neprekidnoj seksualnosti i našem intenzivnom samopripitomljavanju (domaće životinje imaju tendenciju da budu promiskuitetne, divlje životinje se vezuju u parove, familijarne su ili plemenske u svom parenju), mi smo veoma retko istinski promiskuitetni. Imamo silovanja, da se razumemo – nijedna nam druga životinja nije ravna u tome. Imamo masovna silovanja, kada vojska (muška, naravno) pokorava; imamo prostituticu, promiskuitet koji kontroliše ekonomija; i ponekad ritualni ispovednički promiskuitet koji kontroliše religija; ali, uopšte uzev, čini se da smo izbegli istinsku slobodu. U najbolju ruku, dodeljujemo ga kao nagradu alfa muškarcu, u određenim situacijama; jedva da je nekad dozvoljen ženi bez društvene kazne. Činilo bi se, možda, da zrelo ljudsko biće, muško ili žensko, nije zadovoljno seksualnom nagradom bez fizičke veze, i u stvari može biti uplašeno od toga, sudeći po ogromnoj raznolikosti društvenih, zakonskih i religijskih kontrola i sankcija sproveđenim nad njim u svim ljudskim društvima. Seks je velika magija, i stoga nezrelo društvo, ili psiha, postavlja velike tabue u vezi s njim. Zrela kultura, ili psiha, može da integrise te tabue i zakone u unutrašnji etički kodeks koji, iako dozvoljava veliku slobodu, ne dopušta da se druga osoba tretira kao objekat. Ali ma koliko on bio iracionalan ili racionalan, uvek postoji kodeks.

Zbog toga što Getenjani ne mogu da imaju seksualni odnos osim u slučaju da su oba partnera voljna, zbog toga što ne mogu da siluju ili budu silovani, shvatila sam da bi imali manje straha i krivice u vezi sa seksom nego što ih mi imamo; ali to je ipak njihov problem, na neki način više nego naš, zbog ekstremne, eksplozivne, imperativne faze parenja. Njihovo društvo bi moglo imati kontrolu nad njom, iako bi se moglo kretati lakše nego mi od stadijuma tabua do etičkog stadijuma. Tako je osnovno uređenje, shvatila sam, u svakoj getenjanskoj zajednici, uređenje kuće kemera, koja je otvorena za svakoga u toku kemera, starosedeoča ili stranca, kako bi mogao da nađe partnera.¹⁰ Onda postoje razne običajne (ne zakonske) institucije, poput grupe za kemer, grupe koja bira da se sastane tokom kemera na redovnoj bazi; ovo je nešto poput primatskog plemena,

se poput prodaje mlade i vezivanje stopala, za koje smo naučeni da ih smatramo nevažnim, niti na duboku mizoginiju kineske kulture, koju smo naučeni da smatramo normalnom.

⁹ Sada bih ovaj paragraf napisala ovako: ...Tokom četiri petine meseca, seksualnost nema nikakvog udela u društvenom ponašanju jednog Getenjanina; preostalu petinu, ona kontroliše ponašanje u potpunosti. Tokom kemera, svako mora da ima partnera, to je imperativ. (Jeste li ikada živeli u malom stanu sa mačkom u teranju?) Getenjansko društvo potpuno prihvata ovaj imperativ. Kada Getenjani moraju da vode ljubav, oni vode ljubav, i svi drugi to i očekuju i odobravaju to.

¹⁰ Čitaj: ...kako bi mogli da nađu seksualne partnere.

ili grupnog braka. Ili postoji mogućnost da se zakunu na kemer, što je brak, par za čitav život, lična odanost bez zakonskih sankcija. Takva odanost ima jako moralno i mentalno značenje, ali ne kontrolišu je crkva ili država. Konačno, postoje dva zabranjena čina, koji bi mogli biti tabu ili nezakonski ili jednostavno prezreni, u zavisnosti od toga u kom se regionu Getena nalazite: prvo, ne sparuje se sa rođacima različite generacije (onima koji bi mogli biti vaš roditelj ili dete); drugo, može se pariti, ali ne i zavetovati na kemer, sa svojim bratom ili sestrom. Ovo su stare zabrane incesta. One su tako uopštene među nama – i s dobrim razlogom, verujem, ne toliko genetskim koliko psihološkim – da se čini da su jednakovalečne i na Getenu.

Osećam da su, dakle, ova tri „rezultata“ mog eksperimenta dovoljno jasno i uspešno razrađena, iako ništa nije definitivno u vezi sa njima.

U drugim oblastima gde sam stremila makar sličnim mogućim rezultatima, sada vidim neuspeh da se stvari razrade, ili da se jasno izraze. Na primer, mislim da sam krenula lakšim putem kada sam koristila poznate strukture vladavine poput feudalne monarhije i moderne birokratije za dve getenjanske države koje su postavka romana. Sumnjam da bi getenjanske vlade, nastale od čelijskog ognjišta, ličile na bilo koje naše u tolikoj meri. Mogle bi biti bolje, mogle bi biti gore, ali bi svakako bile različite.

Još više žalim zbog određene plaćljivosti i nespretnosti koje sam pokazala u praćenju psihičkih implikacija getenjanske fiziologije. Samo, na primer, želeta bih da sam poznavala Jungov rad kada sam napisala ovu knjigu: tako bih mogla bolje da odlučim da li Getenjani imaju i animus i animu, ili nemaju nijedno, ili imaju samo jedan animum.¹¹ ...Ali glavni neuspeh u ovoj oblasti, koji spominju česte kritike koje dobijam, jeste da Getenjani izgledaju kao muškarci, umesto kao ljudi-žene.

Ovo se poteže delom zbog izbora zamenice. Ja Getenjana oslovjavam sa „on“ zbog toga što potpuno odbijam da sakatim engleski jezik izmišljajući zamenicu za „njega/nju“.¹²

¹¹ Još jedan primer (a Jung s ovim ne bi pomogao, pre bi odmogao) jeste to što sam prilično nepotrebno vezala Getenjane za heteroseksualnost. To je naivno pragmatičan pogled na seks koji insistira da seksualni partneri moraju biti suprotnog pola! U svakoj kući kemera homoseksualna praksa bi, naravno, bila moguća i prihvatljiva i dobrodošla – ali se nikada nisam setila da istražim ovu opciju; a nedostatak nažalost implicira da je seksualnost samo heteroseksualna. Zbog ovoga veoma žalim.

¹² Ovo „potpuno odbijanje“ iz 1968. revidirano 1976. pada, u potpunosti, već u nekoliko narednih godina. Još uvek ne volim da izmišljam zamenice, ali sada ih prezirem manje od takozvanih generičkih zamenica on/njega/njegov, koje zaista isključuju žene iz diskursa; i koje su bile izum muškaraca gramatičara, jer je do 16. veka u engleskom jeziku zamenica za generičku jedinu bila oni/njih/njihov, kao što je i dalje u engleskom i američkom kolokvijalnom govoru. Trebalo bi ih vratiti i u pisani jezik, i pustiti cepidlake i veštakе da cice i trtljaju na ulici.

U scenariju za *Levu ruku tame* koji sam napisala 1985. za Getenjane koji nisu trudni ili u kemenu koristila sam izmišljene zamenice a/una/asov, napravljene prema britanskom dijalektu. Kada bi bile štampane, one bi izludele čitaoca, prepostavljam; ali ja sam naglas čitala delove knjige koristeći ih i publike je bila savršeno zadovoljna, osim što su istakli da subjektska zamenica „a“ koja se izgovara kao „ah“ zvuči isuviše kao „ja“ kada se izgovori sa južnjačkim akcentom.

„On“ je generička zamenica, dođavola, u engleskom jeziku. (Zavidim Japancima koji, kako mi je rečeno, zapravo imaju on/ona zamenicu.) Ali ne smatram to naročito važnim.¹³

Zamenice ne bi uopšte bile važne da sam bila pametnija u pokazivanju „ženske“ komponente getenjanskih likova u akciji.¹⁴

Nažalost, zaplet i struktura koji su se pojavili dok sam osmišljavala knjigu stavili su getenjanskog protagonista, Estravena, skoro isključivo u uloge za koje smo kulturološki uslovjeni da ih opažamo kao „muške“ – premijer (treba nam više od Golde Meir i Indire Gandhi razbijemo stereotip), politikant, prognanik, begunac iz zatvora, vozač sanki... Mislim da sam ovo uradila zato što sam privatno bila oduševljena gledanjem, ne muškarca, već čoveka-žene, kako radi sve ove stvari, i to sa zamašnim veštinama i šmekom. Ali, za čitaoca, izostavila sam previše. Ne možete videti Estravena kao majku, sa svojom decom,¹⁵ u bilo kojoj ulozi koju mi automatski opažamo kao „žensku“: i stoga, težimo da ga vidimo kao muškarca.¹⁶ Ovo je velika greška u knjizi, i ja mogu samo da budem zahvalna onim čitaoцима, muškarcima i ženama, čija je volja da učestvuju u eksperimentu dovela do toga da sami popune taj nedostatak svojom maštom, i da vide Estravena onako kako sam ga ja videla,¹⁷ kao muškarca i ženu, sličnog i različitog, tuđinskog i sasvim ljudskog.

Čini se da muškarci, češće nego žene, dopunjavaju moja dela umesto mene: mislim da je to zato što su muškarci voljniji da se dok čitaju identifikuju sa siromašnim, zbumjenim, defanzivnim Genlijem, Zemljanim, i stoga učestvuju u njegovom bolnom i postepenom otkrivanju ljubavi.¹⁸

Konačno, postavlja se pitanje, da li je ova knjiga jedna utopija? Meni se čini da prilično jasno ona to nije; ne predstavlja nikakvu praktičnu alternativu savremenom društvu, pošto je bazirana na izmaštanoj, radikalnoj promeni ljudske anatomije. Sve što knjiga pokušava da uradi jeste da otvorí alternativnu perspektivu, da proširi maštu, bez ikakvih definitivnih predloga u pogledu toga šta bi se iz te nove perspektive moglo videti. Ono što ponajviše poručuje, verujem, jeste nešto poput ovog: ukoliko bismo bili društveno ambiseksualni, ako bi muškarci i žene bili potpuno i suštinski jednaki u svojim društvenim ulogama, jednakim zakonski i ekonomski, jednakim po slobodi, odgovornosti i samopouzdaju, onda bi društvo bilo mnogo drugaćija stvar. Šta bi mogli biti naši problemi, bog sveti zna; znam

¹³ Ovo sada smatram veoma važnim.

¹⁴ Da sam shvatala kako su zamenice koje sam koristila oblikovale, usmeravale, kontrolisale moje razmišljanje, možda bih i bila „pametnija“.

¹⁵ Izbrišite „njegovom“.

¹⁶ Molim vas stavite „ga“ pod znake navoda.

¹⁷ Čitaj: ...kao ja.

¹⁸ Sada ovo vidim ovako: muškarci su pokazivali tendenciju da budu zadovoljni knjigom koja im je omogućavala bezbedan put u androginiju i nazad, iz konvencionalno muške perspektive. Ali mnoge žene su želete da to ode dalje, da se usudi više, da istraži androginiju iz ženske perspektive, kao i iz muške. Zapravo, knjiga to i radi utoliko što ju je napisala žena. Ali ovo je otvoreno priznato samo u poglavljju „Pitanje pola“, sa jedinim ženskim glasom u knjizi. Mislim da su žene opravdano tražile više hrabrosti od mene i rigorozniju razradu implikacija.

samo da bismo ih imali. Ali čini se izglednim da naš glavni problem ne bi bio onaj koji je sad: problem eksploracije – eksploracije žene, slabih, zemlje. Naše prokletstvo je otuđenost, odvojenost janga od jina.¹⁹ Umesto potrage za balansom i integracijom, postoji borba za prevlast. Na podelama se insistira, međuzavisnost se poriče. Dualizam vrednosti koji nas uništava, dualizam superiornog/inferiornog, vlastaoca/podanika, vlasnika/poseđovanog, korisnika/iskorišćenog, mogao bi ustupiti mesto onome što se meni čini kao, sa ove tačke, zdraviji, smisleniji, perspektivniji model integracije i integriteta.

1975, revizija 1988.

Izvornik: Ursula Le Guin, „Is gender Necessary? Redux“, *The Language of the Night*. New York: Harper Perennial, 1993, str. 155–172.

(S engleskog prevela **Slađana Stamenković**)

¹⁹ – i moralizacija janga kao dobrog, a jina kao lošeg.